

İZMİR - KIZLARAĞASI HANI

KIZLARAĞASI HANI, İzmir'deki hanların en büyüğü ve en görkemlisidir. Anıtsal bir özelliğe sahip olduğu gibi, mimari özelliği bakımından tek örnek olması Osmanlı hanları arasında ona özgünlük kazandırmaktadır.

YAKUP BEY tarafından, 1598 yılında yaptırılan ve günümüzde İzmir'in en büyük camisi olan Hisar Camisi'nin batı yanının birkaç metre yakınma inşa edilmiştir. Bu kesim Han'ın doğu tarafını oluşturmaktadır. Batı cephesi, Halimağa çarşısının karşısında, eski keresteciler, bugünkü 871. sokak üzerindedir.

Vaktiyle deniz kenarında inşa edilen Han zamanla denizin dolması veya doldurulması sebebiyle sahilden 200 metre kadar uzak kalmıştır.

KIZLARAĞASI HACI BEŞİR AGA'nın yaptırdığı Han'ın inşa kitabesindeki tarihe göre 1744 te bina edildiği kesin olarak anlaşılmaktadır. 1745 yılında heyelan nedeniyle Han cephesinde önemli derecede çökme ve yıkımlar olmuşsa da Han derhal onarılmıştır. 1778 tarihinde vuku bulan yer sarsıntısından, Han büyük ölçüde hasara uğramış, 1779 yılında ikinci defa ve esaslı olarak onarılmıştır.

Han daha sonraki yıllarda da deprem ve yangın badireleri atlatmıştır. Kızlarağası Han'ının diğer Osmanlı hanlarıyla başlıca benzerliği, çarşılı ve avlulu hanlar düzeninde olmasından ibarettir. Üst katta avluya bakan, 5 sütunlu, 6 sıra kemerli, yegâne revakı ve cephesindeki bindirme konsollar üzerindeki çıkma cumbalı şahnişinleri sebebiyle Osmanlı han mimarisi arasında sayılmaktadır. 4000 metre karelik, kareye yakın dikdörtgen planlı, 2 katlı, kuzey bölümdeki bedestenleri tek katlı, yaklaşık 600 metre karelik büyük avlusu olan görkemli bir yapıdır.

Geniş bir alana yayılan Han'ın alt katının güneyinde bir, (bugünkü adıyla **Cevahir Bedesteni**) kuzeyinde iki, (

Bakır Bedesteni ile Çuha Bedesteni

) doğusunda ise bir koridor uzanır. Bunlardan başka dükkânları eski ismiyle Çankırlı sokağına bakan, tek katlı bir ek bölümü daha vardır. Bu bölüm 1745'te “

Saçmahane

” olarak inşa edilmiştir. Güney koridoruna ait dış duvara yaslanan ve Han çatısı altında bulunan bu sıra mağazaların, hanın inşasından hemen sonra 1745 yılında Saçmahane olarak Han'a ilâve edildiğini vakfiyesinden öğreniyoruz. (Bugünkü 906. Sokak) Kuzeydeki birinci koridor (Bakır Bedesteni) 902. sokak, bu gün lokantaların bulunduğu sokaktır, 1746 yılında, Han'ın ön cephesinin restorasyonu esnasında inşa edilerek Han'a dahil edilmiştir. Tek kattan ibaret olan ve 26 dükkândan oluşan Bakır Bedesten'inde ilk yapıldığı yıllarda bakırcılık hakimdi, daha sonraki yıllarda özellikle İran İpeği ve ipeklileri satılmaktaydı. Bakır bedestenine bitişik ve paralel olan, kuzeydeki ikinci koridor ise bir kapısı ile Hisar Camisi avlusuna, diğer kapısı ile Halimağa Çarşısı karşısına açılan ve günümüze, Han'ın diğer kısımlarına göre en sağlam ve orijinal şekliyle ulaşan bedestendir.

İlk yapıldığı yıllarda genellikle bedestene kofracı (hasırcı) esnafı hakimdi. Daha sonraları Han'ın üst katındaki çuhacı esnafının aşağıya inmesiyle Çuha Bedesteni ismini almış ve Han'ın en önemli bedesteni durumuna gelmiştir. Bakır Bedesteni ile tam orta yerlerindeki bir kapı ve geçit ile birbirlerine bağlanmaktadır. Koridorlar, (Bedestenler) doğu ve batı yönlerindeki birer kapı ile dışa açılmaktadırlar. Tam ortalarındaki geçitlerle de avlu ile irtibatları sağlanmaktadır. İç Bedesten diyebileceğimiz doğu koridoru da, diğer iki koridorla oluşturduğu U şeklinin tabanını

teşkil etmektedir. Bu koridor da tam ortasından bir geçitle avluya bağlanmıştır. Restorasyondan önce; revak sıra kemerleri ile birlikte batı galerisini örten beşik tonozlar tamamiyle yıkılmış bulunuyordu. Sütunlar, onları birbirine ve binaya bağlayan gergi demirleri sayesinde restorasyon öncesine kadar ayakta kalabilmişlerdir. Sütunlar sade taş silindirlerden ibarettir. Sütun başlıkları, üçgen - baklava geometrik Türk motifleriyle tezyin edilmişlerdir. Üst katta 73 adet oda bulunmaktadır. Kuzey koridorunda bulunanların dışında diğer iki koridorda bulunan odaların önemli bir bölümü, restorasyon öncesinde tamamen veya kısmen yıkılmış, bir kısmı da niteliğini yitirmiş derecede, çok harap bir durumda bulunmaktaydı.

Cephenin ortasındaki ana kapıdan avluya girilmektedir, yüzümüzü Han'ın cephesine verdiğimizde, sol tarafta kuzeyde iki (Bakır ve Çuha Bedestenlerinin kapıları) sağ tarafta güneyde ise bir kapı (Cevahir Bedesteni kapısı) görülmektedir. Bugün binayı içten ve dıştan, kurşun örtünün bitiminden itibaren çepeçevre, tuğladan yapılmış, iki sıralı bir kirpi saçak dolanmaktadır. Çatıda oda sayısı kadar baca mevcuttu. Günümüze kadar gelmiş iki orjinal baca örnek alınarak, tüm bacalar aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır. 1740'lı yıllarda Hacı Beşir Ağa'nın İzmir'le ticari ilişkileri olması sebebiyle İzmir'de bulunması, buradaki ticari potansiyeli yakından bilmesi ve önünde Büyük Vezir Han gibi olumlu bir örneğin bulunması, KIZLARAĞASI Hani'nin yapılmasına etken olmuştur.

KIZLARAĞASI HANI'nın zemin katı depolama ve ticaret amacıyla kullanılmaktaydı. Han'a inen kervanların yükleri burada boşaltılır, ihraç edilmek, dükkanlarda satılmak veya depolanmak üzere ayrılır, alışverişler yapılırdı. Deve, katır, eşek, at gibi kervan hayvanları yükleriyle girdikleri Han avlusuna yüklerini indirdikten sonra burada gecelemekteydi. Mallar, han depo ve mahzenlerinde muhafaza altına alınırdı. Han'ın kapıları, bütün hanlarda olduğu gibi havanın kararmasıyla kapanırdı. Han'ın üst katında geceleme amaçlı kullanılan ocaklı, nişli, bodrumlu, ahşap tabanlı odalar bulunmaktaydı. Odaların içlerinde ihtiyaca cevap verebilecek yer döşekleri, toprak lazımlık, testi, toprak kandil ve tütün lülesi gibi araç ve gereçler de bulunmaktaydı.

KIZLARAĞASI HANI'nın zamanında ticari açıdan İzmir'in en merkezi yerine (liman ağzına) yapılmış olması, Han'ın ne denli önemli bir işlevi yüklendiğinin göstergesidir. İzmir'in ekonomik hayatında bu derece önemli olan Han 1778 yılında ticari kapasitesinin zirvesine ulaşmış ve bu tarihten 19. yüzyılın son çeyreğine kadar yüz yıl süreyle bu parlak dönemini sürdürmüştür.

KAYNAK: İZMİR KIZLARAĞASI HANI, ALİ ERKAL, İZMİR 1996